

Kuulda võetakse vaid kõnelejat!

Helle Ruusing (RiTo 11), peatoimetaja, Riigikogu Kantselei infotalituse infonõunik

Stabiilse demokraatia jaoks on oluline, et kodanikud osaleksid aktiivselt riigi poliitika kujundamises.

Põhiseaduse esimene paragrahv ütleb: Eesti on iseseisev ja sõltumatu demokraatlik vabariik, kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas. On see rahva õigus või kohustus? Kas rahvas on oma kohustuse täitnud, kui ta kord iga nelja aasta tagant valimas käib ning valimistevahelisel ajal valitute tegevust jälgib? Et siis jälle alles nelja aasta pärast otsustada, kes neist väärib veel kord tagasivalimist, kes mitte. Või on kodaniku põhiseadusest tulenev kohustus iga päev oma tegudega demokraatliku riigi toimimist kindlustada? Kas riigi poliitika väljatöötamine on üksnes tarkade ja riigimehelikult mõtlevate poliitikute igapäevatöö? Loodetavasti mitte. Hästi toimiv riik peaks olema meie kõigi mure ja vastutus. Muidu poleks meil õigust ebameeldivas situatsioonis kiruda riiki kui midagi meist väljaspool olevat ja kellegi teise loodut.

Meile meeldib rääkida, et Eesti on ajaloo vältel palju kannatanud ning ainult visa hing ja erakordne tublidus on lubanud meil poliitiliselt jõuda sinna, kus me praegu oleme – iseseisev riik Euroopa Liidus. Eesti viimase 15 aasta majandusedust räägitakse legende, selle edu tulemusi võib tunda iga riigialam. Oleme harjunud liikuma kiires tempos, langetama kiireid otsuseid ja saavutama kiireid tulemusi. Oleme lahendanud probleeme nende tekkimise järjekorras, õppinud pidevalt muutuvates olukordades paindlikult reageerima. Eestile viimasel kümnendil omane ilmavaateline liberaalsus on ühelt poolt meie edu saladus, teiselt poolt süvendanud meie individualismi. Sellest ka mõningane soovimatus siduda end otsustustega, mida meie pole langetanud, ja tagajärgedega, mida meie pole põhjustanud. Francis Fukuyama kirjutab oma raamatus “Ajaloos lõpp ja viimane inimene”: “Selleks, et demokraatia töötaks, peavad demokraatlike riikide kodanikud unustama oma väärtuste algse “instrumentaalse” olemuse ja arendama teatud ebaratsionaalset tümootilist uhkust oma poliitilise süsteemi ja eluviisi üle. See tähendab, et nad peavad jõudma selleni, et armastavad demokraatiat mitte sellepärast, et see on tingimata parem kui muud alternatiivid, vaid põhjusel, et see on *nende* demokraatia. /.../ Uhkuse tekkimist sellise demokraatia üle või demokraatlike väärtuste assimileerimist kodaniku enesetunnetusse peetaksegi silmas, kui räägitakse „demokraatliku kultuuri“ või „kodanikukultuuri“ loomisest. Selline kultuur omab demokraatiate pikaajalise õitsengu ja stabiilsuse jaoks otsustavat tähtsust, sest ükski reaalses maailmas eksisteeriv ühiskond ei suuda kaua vastu pidada vaid ratsionaalsele kalkuleerimisele ja ihale toetudes.” (2002, Tallinn: Tänapäev, lk 237)

Eesti jaoks on kätte jõudnud aeg, mil eesmärkide suunas tormamine ja nende saavutamine on asendumas vajadusega järele mõelda, põhjalikult kaaluda poolt- ja vastuargumente ning otsustada võimalikult konsensuslikult. Viimasel ajal korduvalt esile kerkinud küsimusele, kas Eesti vajab uut identiteeti, vastab RiTo käesoleva numbri essees “Kas Eesti jagab Euroopa väärtusi?” filosoofiaprofessor Margit Sutrop: “On tõepoolest tõsi, et Eesti ühiskond peab järele mõtlema, kes me oleme, mida me tahame, kuhu me läheme. Samas ei usu ma, et identiteedi ebakindlus oleks üksnes eestlaste probleem. Sama saab öelda ka teiste uute

Euroopa Liidu liikmesriikide kohta ja Euroopa Liidu kohta tervikuna, mis pärast külma sõja lõppu ja Nõukogude Liidu lagunemist otsib jätkuvalt uut identiteeti.“

Identiteedi otsimine on rahva võimuses, see ei saa olla ainult eliidi – olgu see siis poliitiline, kultuuri-, äri- või akadeemiline eliit – ülesanne. Sageli heidetakse poliitikutele ette, et nad ei kuula rahvast. Mis õigupoolest segab rahvast end kuuldavaks tegemast? Kodanikuühiskond on Eestis juba küllalt tugev. Loomulikult pole see ühekordne ettevõtmine, mis kindlasti ja alati edu toob, vaid visa järjekindlusega oma sõnumi edastamine. Seadusetegijate tarkus on nende erinevate, sageli üksteisele vasturääkivate sõnumite tasakaalustatud ja ühiskonna kui terviku huvidest lähtuv seaduseks vormimine. Riik peab inimesi poliitikate kujundamisse kaasama, tulemuslikkus sõltub meie soovist selles osaleda.

Mulle tundub, et Eesti vajab mitmeski valdkonnas diskussiooni, milles osalejad rääkimise kõrval üksteist ka ära kuulavad. RiTo 11. numbris on hariduspoliitika teemal arvamust avaldanud nii poliitikud, praktikud kui ka akadeemiliste ringkondade esindajad. Hariduspoliitika eesmärgis – peatada hariduse kihistumine ja tagada kõigile võrdne võimalus omandada kvaliteetne haridus – on kõik autorid ühel meelel. Nagu ka selles, et enne otsuste tegemist tuleb süsteemselt vaadelda kõiki poolt- ja vastuargumente ning hariduspoliitiliste otsustuste seost riigi teiste poliitikatega. Igasugused ümberkorraldused on tulemuslikud ainult siis, kui need on põhjendatud, ning kui kõiki, keda ümberkorraldused puudutavad, on teavitatud ning kõik on saanud selgitusi ümberkorralduste vajalikkusest ja muudatuste positiivsest mõjust.

RiTo tahab ka edaspidi osaleda poliitikate kujundamise debatis. Üks teema võiks olla keskkonnamaksud. Käesolevas numbris teeb sellega algust Tea Nõmmann. Majandusanalüüsi põhjal võib keskkonnamaksude kehtestamine kokkuvõttes aidata Eesti majandust tõhustada. Majanduse tugevnedes peaks raha vabanema teiste valdkondade, näiteks hariduse, sotsiaalhoolde jms jaoks. Kuna keskkonnamaksudega tahetakse muuta tootmis- ja tarbimisharjumusi, tuleks ühel ajal maksude tõstmisega luua täiendavaid võimalusi tarbimise ja nõudluse muutmiseks, soodustades näiteks keskkonnasõbralikumate kütuste kasutamist, toetades ühistransporti, elamumajanduse energiasäästu programme. Lähiaastatel saab võtmeküsimuseks inimeste harjumuste muutmine. Ja seda pole võimalik teha, kui maksupoliitika ümberkujundamisega ei kaasne selgitus- ja kasvatustööd.

Margit Sutrop küsib oma essees: “Millised on need euroopalikud väärtused, mis seovad Eestit Euroopaga ja Euroopat kõigi liikmesriikidega? Missugused väärtused ühendavad 25 rahvast ja 455 miljonit inimest? Mis on Euroopa kui väärtusühendus?”

Lugeja leiab käesolevast numbrist kaks Euroopa Parlamendi käsitlust. Riigikogu pikaajase liikme kogemusega Euroopa Parlamendi saadik Tunne Kelam on positiivselt üllatunud sealsest töökorraldusest, mis on orienteeritud konstruktiivsusele ja ühiste seisukohtade otsimisele. Ka see on üks väärtusi, mis on omane euroopalikule poliitilisele kultuurile. Rein Ruutsoo ja Leif Kalev arutlevad, kuidas sobib eestlaslikule mõtteviisile kõiki elanikke kaasav Kodanike Euroopa mõtteviis.

Kui palju on eestlastes euroopalikke ja ameerikalikke väärtusi, missuguseid valikuid me teeme hariduspoliitikas, kodanikuühiskonna arendamises, maksu-, kodakondsus- ja põllumajanduspoliitikas? Millised on meie ning Läti ja Leedu nägemused Balti riikide koostööst – kõigil neil teemadel saab RiTo 11. numbri lugeja kaasa mõelda.

Kodanikuks olemine ei tähenda pelgalt valimiskasti juures käimist, vaid samuti võimalust ja kohustust kaasa rääkida. RiTo on ka edaspidi valmis olema foorum kõigile, kes soovivad ühiskondlikus debatis osaleda.